

УДК 378.018.8:159.9-051

DOI: 10.31499/2706-6258.2.2019.178461

КОМПОНЕНТИ ТА КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Калиновська Ірина, викладач кафедри спеціальної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0001-8805-4641

E-mail: kalunovska@gmail.com

У статті на основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу схарактеризовано компоненти та критерії готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти. Зазначено, що готовність майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти є відповідником його професійної компетентності та визначається рівнем його знань, умінь, навичок та досвіду, що дозволяє приймати оптимально-конструктивні рішення у психолого-педагогічних ситуаціях роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Виокремлено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексійний) та рівні (творчий, активний, репродуктивний, пасивний) готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти.

***Ключові слова:** компоненти та критерії, професійна готовність, професійна підготовка, майбутній психолог, робота в інклюзивних закладах освіти.*

COMPONENTS AND CRITERIA FOR THE READINESS OF THE FUTURE PSYCHOLOGIST TO WORK IN INCLUSIVE EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Kalynovska Iryna, Lecturer of the Special Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-8805-4641

E-mail: kalunovska@gmail.com

Being based on the analysis of scientific sources and empirical material, the article describes the components and criteria for the future psychologist's readiness to work in inclusive educational institutions as a dominant condition for productivity, success, quality of his professional activity. It is stated that the future psychologist's readiness to work in inclusive educational establishments corresponds to his professional competence and is determined by the level of his knowledge, skills, experience, which allows to make optimal and constructive decisions in psycho-pedagogical situations of work with students with special educational needs. Qualitative personality traits in the context of the future psychologist's readiness to work in inclusive educational institutions are determined by: confidence, responsibility, hard work and perseverance, determination, sincerity and openness, willpower, emotional stability, tolerance, professional intuition, self-control and the use of acquired knowledge, skills and abilities (psychological technologies for diagnosing the individual characteristics of the psychophysical state of children, etc.). It is stated that the professional activity of the future psychologist to work in inclusive educational institutions is distributed according to organizational, educational and methodical directions. Each area is outlined with specific competencies. The dominant

competence of the psychologist in inclusive educational institutions is the organization and implementation of psychological and pedagogical support for children with special educational needs, which is interpreted as facilitating their systematic constructive interaction in the context of subjects: "child with OOP ↔ parents of students ↔ peers and classmates". The components (motivational-value, reflection, cognitive and operative-activity) and levels (creative, active, reproductive, passive) of the future psychologist's readiness to work in inclusive educational institutions are distinguished.

Keywords: *components and criteria, professional readiness, vocational training, future psychologist, work in inclusive educational institutions.*

Значущим напрямом модернізації сучасної вітчизняної системи освіти, згідно із нормативно-правовими засадами [9–10; 12], є інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у процес навчання у типових закладах загальної середньої освіти. Упровадження такої інтеграції констатувало дві ключові проблеми: 1) неготовність закладів освіти до інклюзивного навчання; 2) брак фахівців, готових упроваджувати інклюзивне навчання. Перша проблема має переважно матеріальний аспект вирішення та ліквідується шляхом створення відповідного інклюзивно-адаптованого освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти: матеріально-технічна підготовка приміщення та його обладнання для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Вирішення другої проблеми має масштабніший аспект: процес підготовки фахівців-педагогів до роботи у закладах інклюзивної освіти – тривалий, не виправданий підготовкою спецсемінарами та спецкурсами. Водночас, як демонструє зарубіжний досвід [4; 16], діяльність педагога у закладах інклюзивного навчання, як і діяльність власне закладу, повинні мати постійний психологічний супровід. Шкільні психологи мають контролювати, коректувати та спрямовувати адекватне ставлення усіх суб'єктів освітнього процесу до учнів з особливими освітніми потребами, вибудовувати для таких учнів систему психолого-педагогічної підтримки, базовану також на виявленні та оптимізації фізичного, розумового та творчого потенціалу кожної дитини в контексті інклюзивного навчання. Таким чином, актуалізується питання компетентнісної підготовки майбутніх психологів до роботи у закладах інклюзивного навчання, з'ясування складників готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти.

У результаті аналізу наукових джерел виявлено наявність суттєвих пробок теоретичного характеру щодо впровадження системи інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (С. Альохіна [1], Н. Андрійчук [2], А. Аріщенко [3], В. Бобрицька [6], Т. Гладун [7], Г. Кайдалова [11] та ін.). Заслужують уваги дослідження теоретичних засад психологічних аспектів впровадження інклюзивної освіти в Україні (Ю. Масловська [13] та ін.). Окремі вітчизняні дослідження присвячені професійній підготовці у закладах вищої освіти майбутніх педагогів (К. Бовкуш [5], І. Демченко [8],) та психологів (Д. Супрун [15], Т. Ярая [17] та ін.), здатних та готових кваліфіковано працювати у інклюзивних закладах загальної середньої освіти. У зарубіжних дослідженнях (Б. Байменова [4], З. Бекова [4], С. Жубакова [4], С. Черкасова [16] та ін.) також наголошується на значущості підготовки шкільних психологів, здатних організувати висококваліфікований психологічний супровід навчання дітей з особливими освітніми потребами у відповідних закладах освіти. Проте аналіз наукових джерел вказаних вище науковців констатував брак єдиної позиції щодо розуміння компонентів та критеріїв готовності майбутнього психолога до роботи в

інклюзивних закладах освіти. Варіативність таких підходів ускладнює пріоритетність орієнтирів у системі професійної підготовки майбутніх психологів до вказаного напрямку діяльності.

Мета статті – на основі аналізу емпіричного матеріалу схарактеризувати компоненти та критерії готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти.

Насамперед, з'ясуємо сутність поняття «готовність» у контексті загального поняття «готовність майбутніх психологів до роботи у інклюзивних закладах навчання».

Аналіз наукових джерел (Б. Байменова [4], З. Бекова [4], К. Бовкуш [5], І. Демченко [8], С. Жубакова [4], Д. Супрун [15], С. Черкасова [16], Т. Ярая [17] та ін.) констатував розуміння поняття «готовність» як складного конструкта через:

- 1) опис стану, при якому працівник готовий до конкретного виду діяльності;
- 2) згода добровільного виконання професійних обов'язків.

Готовність до професійної діяльності – це «сплав функціональних і особистих компонентів, що забезпечує мотиваційну і розумову готовність і здатність суб'єкта до здійснення професійної діяльності» (Б. Байменова, З. Бекова, С. Жубакова) [4]. Очевидно, що виокремлюють різні види готовності до певного виду професійної діяльності. Як би це тавтологічно не звучало, проте стосовно підготовки майбутніх психологів до роботи в інклюзивних навчальних закладах, йдеться, передусім, про їхню психологічну готовність до такого виду діяльності.

Дослідниками поняття «готовність» у контексті професійної діяльності майбутнього психолога трактується з таких позицій:

- мотивації (усвідомлення цінності, потреби, сенсу діяльності) (С. Черкасова [16] та ін.);
- самореалізації (можливості виявити свій потенціал шляхом діяльності) (Д. Супрун [15], Т. Ярая [17] та ін.);
- прогнозування (усвідомлення перспективи професійної ситуації, спираючись на попередній досвід) (Ю. Масловська [13] та ін.);
- сукупності внутрішніх і зовнішніх умов (особистісних якостей спеціаліста: «інтелектуальних, мотиваційних, емоційних і професійних цінностей, що забезпечують його готовність до професійної діяльності» (Б. Байменова, З. Бекова, С. Жубакова) [4]).

Цілком підтримуючи такі позиції, докладніше схарактеризуємо розуміння сутності психологічної готовності психолога до професійної діяльності через позицію «прогнозування». Насамперед, уточнимо словосполученням «оптимістичне прогнозування», зважаючи на те, що лише оптимізм визначає готовність ефективно діяти у професійних ситуаціях. Попри апіорі необхідний оптимізм у професіограмі психолога, його почасті бракує на практиці. Натомість, оптимістичне прогнозування як складник психологічної готовності психолога базоване, вважаємо, на готовності виконувати певні професійні дії, правильно вирішувати психолого-педагогічні ситуації, ґрунтовані на позитивному досвіді результатів практичної діяльності, перевірці набутих знань, умінь та навиків (для студентів – на практичних заняттях та у процесі виробничої практики); конструктивному вирішенні професійних ситуацій, ґрунтованому на позитивному досвіді аналогічного розв'язання професійних ситуацій, що спонукає формування установки на успіх професійних дій.

Таким чином, готовність психолога до професійної діяльності – домінуюча умова продуктивності, успішності, якості його професійної діяльності. Якісними рисами особистості у контексті готовності майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти визначаємо: впевненість, відповідальність, працелюбність та наполегливість, рішучість, щирість та відкритість, силу волі, емоційну стабільність, толерантність, професійну інтуїцію, самоконтроль, мобільність щодо розв'язання психолого-педагогічних ситуацій та застосування набутих знань, умінь, навичок (психологічних технологій діагностування індивідуальних особливостей психофізичного стану дітей; побудови плану індивідуального розвитку, корекції та психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами тощо).

Водночас заважати формуванню готовності майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти можуть такі негативні риси та особистісні якості, як: емоційна нестабільність (роздратованість, конфліктність тощо), брак терпимості у стосунках з дітьми з особливими освітніми потребами, залежність від думки інших, байдужість, тривожність, пасивність, схильність до почуття провини, невпевненість у своїх діях (страх перед невдачами), формальна орієнтація на результат, брак ініціативності та мобільності, орієнтація у професії на гроші та престиж, брак мотивації навчання, замкнутість тощо. С. Черкасова [16] до таких негативних рис також зараховує «емпатію на основі раціоналізму».

Традиційним є тлумачення поняття «готовність майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти» через призму системного підходу: «як система професійно значущих якостей особистості, соціальних установок, мотивації, компетенцій, необхідних для психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами» (С. Черкасова) [16].

Отже, готовність майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти є відповідником його професійної компетентності та визначається рівнем його знань, умінь, навичок та досвіду, що дозволяє приймати оптимально-конструктивні рішення у психолого-педагогічних ситуаціях роботи із учнями з особливими освітніми потребами.

Професійна діяльність майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти розподілена за такими напрямками: організаційним, навчальним та методичним. Кожен напрям окреслений певними компетенціями [5] та професійно-значущими якостями, що водночас виступають критеріями визначення рівня готовності майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти та узагальнені нами таким чином:

- позитивне сприйняття психофізичних відмінностей учнів з особливими освітніми потребами;
- толерантне ставлення до суб'єктів процесу інклюзивної освіти;
- інтерес до соціальних проблем;
- вияв адекватної емпатії (вияв емоційно-фізичної підтримки у залежності від психічного стану) до дітей з особливими освітніми потребами, стимулюючи їхнє прагнення до самостійності;
- просоціальні установки на альтруїзм;
- здатність чітко висловлювати свої думки;
- складання правильної психологічної індивідуальної та колективної

- характеристики суб'єктам процесу інклюзивної освіти;
- вияв далекоглядності у стосунках з іншими;
  - визначення правильних форм, методів та засобів спілкування із суб'єктами процесу інклюзивної освіти;
  - прагнення набути компетентності у вказаному напрямі професійної діяльності;
  - здійснення моніторингу (діагностувати, аналізувати, прогнозувати тощо) індивідуальних особливостей психофізичного стану дітей шляхом застосування найновіших психолого-педагогічних технологій;
  - складання, контроль та корекція плану перспективного індивідуального розвитку учнів з особливими освітніми потребами, застосовуючи інноваційні технології, форми, методи, засоби;
  - здійснення психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів освітнього процесу (учнів традиційного розвитку, батьків учнів, педагогів, адміністрації школи);
  - прогнозування поведінки та реакції суб'єктів процесу інклюзивної освіти у конкретній психолого-педагогічній ситуації;
  - прийняття оптимально-конструктивних рішень у складних психолого-педагогічних ситуаціях у закладах інклюзивного навчання;
  - саморозвиток та професійне самовдосконалення.

До таких якостей також зараховують вияв соціального інтелекту: мобільні, лаконічні висловлення про людей; розуміння невербального спілкування; успішний, далекоглядний прогноз поведінки людей у конкретних ситуаціях (С. Черкасова) [16].

Домінантна компетенція психолога у інклюзивних закладах освіти – організація та здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. При цьому психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами трактовано дослідниками як:

- стратегія та тактика професійної діяльності психолога в інклюзивних закладах освіти з метою створення комфортних умов для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами [5];
- професійна діяльність психолога, спрямована на організацію та впровадження психолого-педагогічних та психолого-терапевтичних дій з метою успішної реабілітації, соціалізації та самореалізації дітей у інклюзивних закладах освіти [4];
- формування певних психічних здібностей дітей з особливими освітніми потребами, необхідних не лише для навчання у закладах інклюзивної освіти, а для подальшого нормального функціонування у суспільстві на засадах самостійності та самореалізації [15];
- організована діяльність психолога, спрямована на формування у дітей з особливими освітніми потребами спеціальних соціальних компетенцій (передусім навичок спілкування із педагогами, однолітками та ін.) [16].

Ми розглядаємо психолого-педагогічний супровід майбутніми психологами дітей з особливими освітніми потребами як сприяння їхній системній конструктивній взаємодії у контексті суб'єктів: «дитина з ООП ↔ батьки учнів ↔ однолітки ↔ класний керівник».

На основі аналізу наукових джерел [4–5; 15–16] виокремлюємо такі компоненти готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексійний. Докладні критерії кожного компоненту схарактеризовані нами у табл. 1.

Таблиця 1

Компоненти та критерії готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти

Компоненти	Критерії готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> – позитивне сприйняття психофізичних відмінностей учнів з особливими освітніми потребами; – усвідомлення необхідності здійснювати моніторинг (діагностувати, аналізувати, прогнозувати тощо) індивідуальні особливості психофізичного стану дітей шляхом застосування найновіших психолого-педагогічних технологій; – бажання та активність у здійсненні психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів освітнього процесу (учнів традиційного розвитку, батьків учнів, педагогів, адміністрації школи); – зацікавленість у позитивних результатах психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання; – прагнення набути компетентності у вказаному напрямі професійної діяльності; – потреба у саморозвитку та професійному самовдосконаленні.
Когнітивний	<p><u>знання:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – сутності психологічних засад інклюзивної освіти; – найновіших психолого-педагогічних технологій моніторингу (діагностики, аналізу, прогнозу тощо) індивідуальних особливостей психофізичного стану дітей; – технологій, форм, методів, засобів розробки, контролю та корекції плану перспективного індивідуального розвитку учнів з особливими освітніми потребами; – технологій організації та здійснення психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів освітнього процесу (учнів традиційного розвитку, батьків учнів, педагогів, адміністрації школи); – сутності, шляхів та методів прийняття оптимально-конструктивних рішень у складних психолого-педагогічних ситуаціях у закладах інклюзивного навчання; – сутності процесу саморозвитку та професійного самовдосконалення.
Операційно-діяльнісний	<p>уміння, навички та досвід:</p> <ul style="list-style-type: none"> – позитивно сприймати психофізичні відмінності учнів з особливими освітніми потребами; – здійснювати моніторинг (діагностику, аналіз, прогноз тощо) індивідуальних особливостей психофізичного стану дітей шляхом застосування найновіших психолого-педагогічних технологій; – складання, контролю та корекції плану перспективного індивідуального розвитку учнів з особливими освітніми потребами, застосовуючи інноваційні технології, форми, методи, засоби; – організації та здійснення психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів освітнього процесу (учнів традиційного розвитку, батьків учнів, педагогів, адміністрації школи); – прийняття оптимально-конструктивних рішень у складних психолого-педагогічних ситуаціях у закладах інклюзивного навчання; – саморозвитку та професійного самовдосконалення.
Рефлексійний	Здатність та готовність до самоаналізу та корекції щодо набуття вказаних вище компетенцій

Зазначимо, що рефлексійний компонент готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти охоплює різні види педагогічної рефлексії, схарактеризованої І. Осадченко [14].

Готовність майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти характеризується такими визначеними нами рівнями: творчим, активним, репродуктивним, пасивним.

Таким чином, нами на основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу схарактеризовано компоненти та критерії готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти як домінантної умови продуктивності, успішності, якості його професійної діяльності. Зазначено, що готовність майбутнього психолога до роботи у інклюзивних закладах освіти є відповідником його професійної компетентності та визначається рівнем його знань, умінь, навичок та досвіду, що дозволяє приймати оптимально-конструктивні рішення у психолого-педагогічних ситуаціях роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Вказано, що професійна діяльність майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти розподілена за організаційним, навчальним та методичним напрямками. Кожен напрям окреслений певними компетенціями. Домінантна компетенція психолога у інклюзивних закладах освіти – організація та здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, який тлумачено як сприяння їхній системній конструктивній взаємодії у контексті суб'єктів: «дитина з ООП ↔ батьки учнів ↔ однолітки ↔ класний керівник». Виокремлено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексійний) та рівні (творчий, активний, репродуктивний, пасивний) готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти.

Водночас подальшого дослідження потребує питання визначення показників діагностування готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивних закладах освіти за вказаними критеріями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. URL: <http://www.twirpx.com/file/974948> (дата звернення: 17.01.2019).
2. Андрійчук Н. М. Інклюзивна освіта в сучасній гуманітарній науці: понятійно-категоріальний апарат. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2016. Вип. 26. С. 3–7.
3. Аріщенко А. С. Стан розробленості проблеми інклюзивного навчання в Україні та США. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 47. С. 56–62.
4. Baïmenovaa B., Bekovaa Z., Zhubakova S. Psychological readiness of future educational psychologists for the work with children in the conditions of inclusive education. *6th World conference on Psychology Counseling and Guidance*, 14–16 May 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/283276700_Psychological_Readiness_of_Future_Educational_Psychologists_for_the_Work_with_Children_in_the_Conditions_of_Inclusive_Education (дата звернення: 6.03.2019).
5. Бовкуш К. П. Модель формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до взаємодії учнів в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6. С. 67–74.
6. Бобрицька В. І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. Вип. 5–6. С. 7–11.

7. Гладун Т. О. Розбудова інклюзивної освіти в Україні як умова розвитку соціальної компетентності дітей з інвалідністю. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. С. 77–83.
8. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 500 с.
9. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-п> (дата звернення: 17.01.2019).
10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 27.03.2019).
11. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6. С. 108–116.
12. Концепція розвитку інклюзивної освіти. URL: <https://docs.google.com/document/d/1uL7wxNKDHWcZ3v4duuZilozyuXfEYIE-PMps3YNrWKc/edit?hl=en> (дата звернення: 17.01.2019).
13. Масловська Ю. С. Психологічні аспекти інклюзивної освіти. *Управління школою*. 2015. № 22/24. С. 91–95.
14. Осадченко І. І. Сутність різновидової педагогічної рефлексії. *Обрії*. 2010. Вип. 2(31). С. 38–41.
15. Супрун Д. М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2018. 20 с.
16. Черкасова С. А. Психолого-педагогическая готовность студентов-психологов к работе в инклюзивных образовательных учреждениях. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiYoYTHjO7gAhVnIIsKHa7_CqMQFjAGegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fpsyjournals.ru%2Ffiles%2F57323%2Fpsyclin_2012_4_Cherkasova.pdf&usq=AOvVaw02h4fGK2AWg-8JG7Q57HgA (дата звернення: 06.03. 2019).
17. Ярая Т. А. Особистісна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.07. Київ, 2014. 20 с.

REFERENCES

1. Aliokhina, S. (2019). Inkluzivna osvita v Ukraini: zdotuky, problemy ta perspektyvy: reziume analitychnoho zvituzha rezultatamy kompleksnoho doslidzhennia. URL: <http://www.twirpx.com/file/974948> [in Ukrainian].
2. Andriichuk, N. M. (2016). Inkluzivna osvita v suchasni humanitarnii nauzi: poniatiino-katehorialnyi aparat. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 16: Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky, issue 26, 3–7* [in Ukrainian].
3. Arishchenko, A. S. (2016). Stan rozroblenosti problemy inkluzivnoho navchannia v Ukraini ta SSHA. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh, issue 47, 56–62* [in Ukrainian].
4. Baimenova, B., Bekova, Z., Zhubakova, S. (2015). Psychological readiness of future educational psychologists for the work with children in the conditions of inclusive education. *6th World conference on Psychology Counseling and Guidance, 14–16 May*. URL: https://www.researchgate.net/publication/283276700_Psychological_Readiness_of_Future_Educational_Psychologists_for_the_Work_with_Children_in_the_Conditions_of_Inclusive_Education.
5. Bovkush, K. P. (2015). Model formuvannia hotovnosti maybutnoho vchytelia pochatkovoii shkoly do vzaemodii uchniv v umovakh inkluzivnoho navchannia. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii, 2015, 6, 67–74* [in Ukrainian].
6. Bobrytska, V. I. (2015). Aktualni problemy inkluzivnoi osvity v Ukraini. *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka, issue 5–6, 7–11* [in Ukrainian].
7. Hladun, T. O. (2016). Rozbudova inkluzivnoi osvity v Ukraini yak umova rozvytku sotsialnoi kompetentnosti ditey z invalidnistiu. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh, issue 48, 77–83* [in Ukrainian].
8. Demchenko, I. I. (2015). Pidhotovka vchytelia do roboty v inkluzivnii pochatkovii shkoli. Uman: FOP Zhovtyi, O. O. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyi standart dlia ditey z osoblyvymy osvitimy potrebamy. (2013). URL: <https://zakon>.

- rada.gov.ua/laws/show/607-2013-п [in Ukrainian].
10. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. (2017). URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 [in Ukrainian].
  11. Kaydalova, H. P. (2015). Dosvid zarubizhnykh krain u zaprovadzhenni inkliuzyvnoho navchannia v Ukraini. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 6, 108–116 [in Ukrainian].
  12. Kontseptsiiia rozvytku inkliuzyvnoi osvity. (2012). URL: <https://docs.google.com/document/d/1uL7wxNKDHWcZ3v4duuZilozyyXfEYIE-PMps3YNrWKc/edit?hl=en> [in Ukrainian].
  13. Maslovska, Y. S. (2015). Psykholohichni aspekty inkliuzyvnoi osvity. *Upravlinnia shkoloiu*, 22/24, 91–95 [in Ukrainian].
  14. Osadchenko, I. I. (2010). Sutnist riznovydovoi pedahohichnoi refleksii. *Obrii, issue 2(31)*, 38–41 [in Ukrainian].
  15. Suprun, D. M. (2018). Teoriia ta praktyka profesiinoi pidhotovky psykholohiv v haluzi spetsialnoi osvity: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
  16. Cherkasova, S. A. (2012). Psikhologo-pedagogicheskaya gotovnost studentov-psikhologov k rabote v inklyuzivnykh obrazovatelnykh uchrezhdeniyakh. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiYoYTHjO7gAhVnIIsKHa7_CqMQFjAGegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fpsyjournals.ru%2Ffiles%2F57323%2Fpsyclin_2012_4_Cherkasova.pdf&usq=AOvVaw02h4fGK2AWg-8JG7Q57HgA [in Russian].
  17. Yaraia, T. A. (2014). Osobystisna hotovnist maibutnikh psykholohiv do profesiinoyii diialnosti v umovakh inkliuzyvnoi osvity. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].